

V OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA

Auschwitz i Holocaust na tle zbrodni ludobójstwa w XX wieku.

Kobiety wojny

Czy masowe gwałty na mężczyznach są częścią wojennej strategii? Historia nie zna takich przypadków, natomiast gwałty na kobietach nie tylko towarzyszą większości konfliktów, ale i bywają elementem zaplanowanych działań przeciwko innym krajom, grupom narodowym czy etnicznym. Prawo międzynarodowe zalicza te działania do zbrodni przeciwko ludzkości.

Inicjatorami owych zbrodni bywają kobiety, nawet w randze ministrów ds. rodziny. Czy dzieje się tak dlatego, że są - wyjątkowymi wśród kobiet - potworami? A może przyjmują postawę mężczyzn - wiecznych wojowników? Czy stereotypowe ujęcie kobiety - łaknącej pokoju piastunki domowego ogniska - zawiera w sobie prawdę? I czy jest to CAŁA prawda o kobietach - w czasach wojny?

W podręcznikach historii i przytłaczającej większości batalistycznych publikacji wojny przedstawiane są jako konflikty mężczyzn, wywołane przez mężczyzn, w imię męskich wartości, jak siła i honor, toczone przez mężczyzn - i finalizowane wolą mężczyzn. Kobiety występują w tych opisach co najwyżej jako mężne (czyli postępujące po męsku) bohaterki, a jeszcze częściej jako anonimowe „ofiary cywilne”, podawane gdzieś na końcu lub wręcz na marginesie podsumowań.

Jest to obraz fałszywy. Niniejsza konferencja ma na celu uruchomienie dyskusji i badań, które przybliżą nas do prawdy.

dr Alicja Bartuś
Wiceprzewodnicząca Fundacji MDSM

Wojna jest najpełniejszą próbą sił. Ta konstatacja sama w sobie wskazuje na odmienność wielu doświadczeń męskich i żeńskich w obliczu konfliktu opartego na sile. Czym innym jednak jest wojna, strategię wojskowe, uzbrojenie i taktyki bitewne, a czym innym los ludności cywilnych. W tym sensie choć Auschwitz kojarzy nam się z wojną, nie jest z nią jednoznacznie związany. Niemieckie obozy koncentracyjne nie powstały po wybuchu wojny, a po dojściu NSDAP do władzy. Polityka wyeliminowania narodu żydowskiego zaczęła się wraz z ustawami norymberskimi i Kristallnacht. Granice i definicje wojny się rozmywają, widać to dziś bardzo wyraźnie.

Kobiety - matki, córki, siostry, żony, pracownice, niewolnice, sprawczynie, ofiary, uciekinierki, aufsejjerki, sędziny, bohaterki, zakonnice, obserwatorki, sanitariuszki, kapo - były na każdym szczeblu aksjologii ludzkich zachowań czasu wojny. Czy zatem istnieje wojenność kobieca lub kobiecość wojny?

dr Piotr Cywiński
Dyrektor Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau

5 CZERWCA (czwartek)

Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau

14.00 - 14.15 OTWARCIE KONFERENCJI

SESJA PIERWSZA / KOBIETY W IDEOLOGII TOTALITARNEJ

Moderacja: **Andrzej Kacorzyk** / PMA-B

14.15 - 15.00 **prof. dr hab. Eugeniusz Cezary Król** / Instytut Studiów Politycznych PAN
Kobiety nazizmu

15.00 - 15.45 **prof. dr hab. Jacek Chrobaczyński** / Instytut Historii UP im. KEN Kraków
Kobiety stalinizmu

15.45 - 16.15 dyskusja

Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży

SESJA DRUGA / POKAZAĆ WOJNĘ

Moderacja: **Bartosz Bartyzel** / PMA-B

18.00 - 18.20 **dr Anna Kamińska** / UJK w Kielcach
Postfeminizm a wojny kobiet - refleksja filozoficzna.

18.20 - 20.00 Kruchy lód - spotkanie z **Anną Wojtachą**, korespondentką wojenną.

6 CZERWCA (piątek)

SESJA TRZECIA / GWAŁT JAKO STRATEGIA WOJENNA

Moderacja: **Olga Onyszkiewicz** / MDSM

9.00 - 9.45 **Joanna Ostrowska** / Katedra Judaistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego
Przemoc seksualna w okresie II wojny.

9.45 - 10.30 **prof. dr hab. Roman Wieruszewski** / Poznańskie Centrum Praw Człowieka
Gwałt jako zbrodnia ludobójstwa na przykładzie wydarzeń w Rwandzie i Bośni.

10.30 - 11.00 dyskusja

11.00 - 11.30 przerwa kawowa

SESJA CZWARTA / UWIKŁANE W SYSTEM

- Moderacja: **Krystyna Oleksy** / Fundacja Pamięci Ofiar Auschwitz
11.30 - 12.15 **dr Piotr Setkiewicz** / Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau
Żony esesmanów z Auschwitz.
12.15 - 13.00 **dr Elżbieta Romanowska** / Biuro Edukacji Publicznej IPN w Warszawie
Helena Woliński – stalinowska prokurator wojskowa.
13.00 - 13.30 dyskusja

13.30 - 15.00 przerwa obiadowa

SESJA PIĄTA / KOBIETY WOJNY: SPRAWCZYNIENIE I OFIARY

GRUPY RÓWNOLEGŁE

Grupa I

- 15.00 - 15.25 **dr Maria Ochwat** / Wyższa Szkoła Bankowa w Chorzowie
Aung San Suu Kyi w walce o wolną Birmę
15.25 - 15.45 **Agnieszka Pollak-Olszowska** / ZS im. J. Tuwima w Bielsku-Białej
Kiedy klasztor znaczył życie – postawy katolickich siostr zakonnych w okresie II wojny
15.45 - 16.05 **Anita Ciechomska** / Uniwersytet Warszawski
Udział kobiet w procesie załogi obozu koncentracyjnego na Majdanku przed sądem krajowym w Düsseldorfie.
16.05 - 16.25 **Daria Czarnecka** / Archiwum Państwowe w Katowicach
Coco Chanel – polityczna czy tylko „horyzontalna” kolaborantka?
16.25 - 16.50 dyskusja

16.50 - 17.00 przerwa

- 17.00 - 17.20 **dr Andrzej Kurek** / Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu
Więzienia dla kobiet w systemie więziennictwa w Trzeciej Rzeszy.
17.20 - 17.40 **Beata Łabno** / MHK – Fabryki Emalia Oskara Schindlera
Krakowianki – bohaterki okupacyjnej codzienności.
17.40 - 18.00 **Jolanta Kraska** / CBH Uniwersytetu Jagiellońskiego
Nadzorczyńce SS oraz ich rola w KL Auschwitz-Birkenau – pięć biografii na podstawie akt procesowych z 1947 r.
18.00 - 18.25 dyskusja
Moderacja: **dr Hubert Chudzio** / Centrum Dokumentacji Zsyłek, Wpędzeń i Przesiedleń UP w Krakowie

Grupa II

- 15.00 - 15.25 **dr Anna Zapalec** / UP im. KEN w Krakowie
Świat kobiet w sowieckich łagrach. Próba zarysu problematyki.
15.25 - 15.45 **Katarzyna Suszkiewicz** / CBH Uniwersytetu Jagiellońskiego
Hannah i Katherina Senesh. Wojenne losy matki i córki w świetle akt procesowych Rudolfa Kastnera.
15.45 - 16.05 **Iwona Czech** / Towarzystwo Miłośników Szczawna-Zdroju
Postawy kobiet wobec kataklizmów wojennych XX wieku.
16.05 - 16.25 **Dorota Łasak** / Górnośląskie Centrum Zdrowia Dziecka w Katowicach
Maria Stromberger – pielęgniarka Niemieckiego Czerwonego Krzyża.
16.25 - 16.50 dyskusja

16.50 - 17.00 przerwa

- 17.00 - 17.20 **dr Wojciech Strokowski** / I LO w Krakowie
Utracona kobiecość. Próba rekonstrukcji świata dorastającej kobiety w pamiętniku Rutki Laskier.
17.20 - 17.40 **Teresa Wontor Cichy** / PMA-B
Więźniarki IBV losy świadków Jehowy w obozie Auschwitz.
17.40 - 18.00 **Wanda Witek Malicka** / Uniwersytet Śląski
Spojrzenie na Aufsejerki oczami dziecka.
18.00 - 18.25 dyskusja
Moderacja: **Robert Płaczek** / MCEAH w PMA-B

Grupa III

- 15.00 – 15.25 **Urszula Róg** / Uniwersytet Jagielloński
Światowa stolica gwałtu – sytuacja kobiet we wschodniej części Demokratycznego Konga.
- 15.25 – 15.45 **Anna Bojanowicz-Pollak** / RODN-„WOM” Bielsko-Biała
Nazistowskie Walkirie skąpane we krwi i maderze.
- 15.45 – 16.05 **Ewa Cuber Strutyńska** / UP im. KEN w Krakowie
Niemy protest – Kobiety w Czerni przeciwko wojnie.
- 16.05 – 16.25 **Ewa Górzyńska** / Uniwersytet Jagielloński
Romki i Sinti w kleszczach narodowego socjalizmu?
- 16.25 – 16.50 dyskusja
- 16.50 – 17.00 przerwa
- 17.00 – 17.20 **Alicja Jarkowska-Natkaniec** / Uniwersytet Jagielloński
Współpraca kobiet żydowskich z władzami niemieckimi na terenie wybranych miast dystryktu krakowskiego.
- 17.20 – 17.40 **Krzysztof Łagojda** / Uniwersytet Wrocławski
Żony oficerów Wojska Polskiego II RP. Ich życie w czasie II wojny światowej w świetle relacji i wspomnień.
- 17.40 – 18.00 **Sylwia Wysińska** / PMA-B
Problematyka nadzorczyń SS (SS-Aufseherinnen) na przykładzie KL Auschwitz.
- 18.00 – 18.25 dyskusja
- Moderacja: **Aleksandra Kalisz** / Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Grupa IV

- 15.00 – 15.25 **dr hab. Józef Brynkus** / UP im. KEN w Krakowie
Rola żeńskich zakonów w obronie polskości w czasie II wojny światowej.
- 15.25 – 15.45 **Martyna Grądzka** / OBEP IPN Kraków
Żydówki w KL Płaszów. Codziennosc, przetrwanie, pamięć.
- 15.45 – 16.05 **Anna Kaczmarczyk, Katarzyna Szal** / WSK w Krakowie
Misja wojskowa w Afganistanie – Udział i rola polskich żołnierzy- kobiet.
- 16.05 – 16.25 **Katarzyna Odrzywołek** / UP im. KEN w Krakowie
Losy żydowskich dziewcząt, które opuściły Związek Sowiecki z Armią gen. Andersa.
- 16.25 – 16.50 dyskusja
- 16.50 – 17.00 przerwa
- 17.00 – 17.20 **dr Bogusława Filipowicz** / Uniwersytet Warszawski
W imię życia – kobiety niosące pomoc.
- 17.20 – 17.40 **Anna Góra** / Uniwersytet Jagielloński
Stanisława Leszczyńska – bohaterka naszych czasów.
- 17.40 – 18.00 **dr Joanna Lubecka** / WSE im. ks. J. Tischnera w Krakowie
Häftling i Aufsejerka. Historia Stanisławy Rachwałowej i Marii Mandl.
- 18.00 – 18.25 dyskusja
- Moderacja: **Robert Szuchta** / Muzeum Historii Żydów Polskich
- 18.30 – 19.00 podsumowanie na forum dyskusji z grup I, II, III i IV

7 CZERWCA (sobota)

SESJA SZÓSTA / KOBIETY WALCZĄCE

- Moderacja: **Monika Bartosz** / PWSZ im. rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu
- 9.30 – 10.15 **prof. dr hab. Andrzej Żbikowski** / Instytut Studiów Wschodnich UW
Wiera Gran – prawda i mity.
- 10.15 - 10.30 dyskusja
- 10.30 – 11.00 przerwa kawowa
- 11.00 – 11.45 **dr Alicja Bartuś** / Fundacja na rzecz MDSM
Wojskowe niewolnice seksualne. Kobiety w piekle.
- 11.45 – 12.00 dyskusja

12.00 – 12.30 przerwa kawowa

12.30 – 13.15 **dr Bartosz Kwieciński** / Centrum Badań Holokaustu UJ
Kobiety w izraelskim wojsku.

13.15 – 13.30 dyskusja

13.30 – 15.00 przerwa obiadowa

PANEL DYSKUSYJNY / GDYBY ŚWIAT BYŁ KOBIETĄ...

15.00 – 16.30 **Janina Ochojska** / Polska Akcja Humanitarna
Draginja Nadaždin / Amnesty International
komandor Bożena Szubińska / Ministerstwo Obrony Narodowej
Moderacja: **Leszek Szuster** / MDSM

16.30 - 16.45 OFICJALNE ZAKOŃCZENIE KONFERENCJI

8 CZERWCA (niedziela)

9.00 - 10.00 opuszczenie pokoi (możliwość zostawienia bagażu w MDSM)

10.30 - 30.00 zwiedzanie wybranych ekspozycji w Miejscu Pamięci Auschwitz

PRELEGENCI I MODERATORZY KONFERENCJI

6 CZERWCA

SESJA PIERWSZA / KOBIETY W IDEOLOGII TOTALITARNEJ

prof. dr hab. Eugeniusz Cezary Król / historyk, politolog i niemcoznawca / specjalista w zakresie współczesnych systemów politycznych, przywództwa oraz propagandy XX wieku. Kieruje Instytutem Studiów Politycznych PAN oraz Katedrą Politologii w Collegium Civitas

prof. dr hab. Jacek Chrobaczyński / historyk / kieruje Katedrą Najnowszej Historii Polski Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie; członek Pracowni Dziejów i Kultury Mniejszości Narodowych i Etnicznych w IH UP, współpracownik Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau, Instytutu Pamięci Narodowej, współorganizator *Kongresu: Polska – Rosja. Trudne sprawy. Trzy narracje: historia – literatura – film* (Kraków, 2010) oraz *II Kongresu Zagranicznych Badaczy Dziejów Polski* (Kraków, 2012)

Moderacja: **Andrzej Kacorzyc** / pedagog i muzeolog / wicedyrektor PMA-B

SESJA DRUGA / POKAZAĆ WOJNĘ

dr Anna Kamińska / filozofka / zajmuje się filozoficzną analizą zubożenia oraz badaniami nad „ufilozoficznieniem” i „uwspółcześnieniem” myśli i dzieła Janusza Korczaka. Pracuje na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach oraz we Wszechnicy Świętokrzyskiej

Anna Wojtacha / dziennikarka i korespondentka wojenna/ relacjonowała konflikty zbrojne między innymi w Iraku, Afganistanie, Gruzji, Strefie Gazy, Czadzie, a także zamachy terrorystyczne w Indiach czy przewrót rządowy w Tajlandii. Jest autorką książki *Kruchy lód. Dziennikarze na wojnie*, w której opisuje swoje doświadczenia reporterskie i ukazuje pracę korespondenta wojennego od kuchni.

Moderacja: **Bartosz Bartyzel** / politolog / rzecznik prasowy PMA-B

6 CZERWCA

SESJA TRZECIA / GWAŁT JAKO STRATEGIA WOJENNA

Joanna Ostrowska / historyczka, kulturoznawczyni / doktorantka na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, stypendystka Sokrates-Erasmus na Humboldt Universität, członkini Krytyki Politycznej i Restartu. Prowadzi zajęcia na Uniwersytecie Jagiellońskim, Uniwersytecie Warszawskim i IBL PAN, w Pracowni Pytań Granicznych UAM oraz na Żydowskim Uniwersytecie Otwartym

prof. dr hab. Roman Wieruszewski / prawnik i politolog / specjalizuje się w prawach człowieka. Był m.in. współpracownikiem T. Mazowieckiego, gdy ten pełnił funkcję specjalnego wysłannika ONZ w Bośni i Hercegowinie. Stał na czele misji Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka z siedzibą w Sarajewie (1996–1998). Zasiadał w Komitecie Praw Człowieka ONZ (1998–2000 i 2003–2006). Ekspert ds. praw człowieka OBWE. Członek Komitetu Naukowego Agencji Praw Podstawowych UE i Komitetu Bioetyki PAN. Kieruje Poznańskim Centrum Praw Człowieka

Moderacja: **Olga Onyszkiewicz** / germanistka / kierowniczką Działu Pedagogiczno-Programowego MDSM

SESJA CZWARTA / UWIKŁANE W SYSTEM

dr Piotr Setkiewicz / historyk / bada zatrudnienie więźniów w niemieckim przemyśle oraz historię podobozów KL Auschwitz i innych. Kieruje Centrum Badań w Państwowym Muzeum Auschwitz-Birkenau. Autor wielu publikacji dotyczących historii Auschwitz, w tym m.in. *Z dziejów obozów IG Farben Werk Auschwitz 1941–1945*, *Życie prywatne esesmanów w Auschwitz (wybór relacji)*

dr Elżbieta Romanowska / historyczka / zajmuje się badaniem komunistycznych struktur aparatu represji w Polsce. Autorka książki *Karzące ramię sprawiedliwości ludowej. Prokuratury wojskowe w Polsce w latach 1944–1955*. Pracuje w Biurze Edukacji Publicznej IPN w Warszawie

Moderacja: **Krystyna Oleksy** / muzeolożka / prezeska Fundacji Pamięci Ofiar Obozu Zagłady Auschwitz-Birkenau

SESJA PIĄTA / KOBIETY WOJNY: SPRAWCZYNIENIE i OFIARY

Grupa I

dr Maria Ochwat / politolożka / adiunkt w Katedrze Nauki o Polityce WSB w Chorzowie

Agnieszka Pollak-Olszowska / polonistka, antropolożka kultury / uczy w ZS im. J. Tuwima w Bielsku-Białej

Anita Ciechomska / germanistka / doktorantka w Instytucie Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego

Daria Czarnecka / socjolożka, politolożka / Archiwum Państwowe w Katowicach

dr Andrzej Kurek / pedagog / Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu

Beata Łabno / historyk / kustosz w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa – Fabryki Emalia Oskara Schindlera

Jolanta Kraska / politolożka / studiuje w Centrum Badań Holokaustu Uniwersytetu Jagiellońskiego

Moderacja: **dr Hubert Chudzio** / historyk / dyrektor Centrum Dokumentacji Zsyłek, Wpędzeń i Przesiedleń UP

Grupa II

dr Anna Zapalec / historyczka / adiunkt w Instytucie Historii Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Katarzyna Suszkiewicz / politolożka / doktorantka w Instytucie Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego

Iwona Czech / polonistka / doktorantka w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego

Dorota Łasak / mgr pielęgniarstwa / pracuje w Górnośląskim Centrum Zdrowia Dziecka w Katowicach

dr Wojciech Strokowski / polonista / nauczyciel w I LO w Krakowie.

Teresa Wontor-Cichy / historyczka / pracuje w Dziale Centrum Badań PMA-B

Wanda Witek Malicka / socjolożka / doktorantka na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego

Moderacja: **Robert Płaczek** / historyk / MCEAH w PMA-B

Grupa III

Urszula Róg / kulturoznawczyni / doktorantka na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ

Anna Bojanowicz-Pollak / polonistka / doradca metodyczny i konsultant w RODN-„WOM” Bielsko-Biała

Ewa Cuber Strutyńska / historyczka / doktorantka w Instytucie Historii UP im. KEN w Krakowie

Ewa Górzyńska / studentka / Centrum Badań Holokaustu Uniwersytetu Jagiellońskiego

Alicja Jarkowska-Natkaniec / historyczka / doktorantka na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego

Krzysztof Łagojda / historyk / Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego.

Sylwia Wysińska / historyczka / doktorantka na Wydziale Historii Uniwersytetu Śląskiego

Moderacja: **Aleksandra Kalisz** / historyczka / UP im. KEN w Krakowie

Grupa IV

dr hab. Józef Brynkus / historyk / wykłada w Instytucie Historii UP im. KEN w Krakowie

Martyna Grądzka / historyczka / doktorantka w IH UP im. KEN w Krakowie; pracuje w IPN w Krakowie

Anna Kaczmarczyk / oficer Wojska Polskiego / 5. Wojskowy Szpital Kliniczny w Krakowie

Katarzyna Szal / oficer Wojska Polskiego / 5. Wojskowy Szpital Kliniczny w Krakowie

Katarzyna Odrzywołek / historyczka / doktorantka w Instytucie Historii UP im. KEN w Krakowie

dr Bogusława Filipowicz / historyczka / Uniwersytet Warszawski

Anna Góra / Uniwersytet Jagielloński

dr Joanna Lubecka / historyczka, politolożka / Wyższa Szkoła Europeistyki im. ks. J. Tischnera i IPN w Krakowie

Moderacja: **Robert Szuchta** / historyk / Muzeum Historii Żydów Polskich

7 CZERWCA (sobota)

SESJA SZÓSTA / KOBIETY WALCZĄCE

prof. dr hab. Andrzej Żbikowski / historyk i politolog / wykłada w Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego; członek Centrum Badań nad Zagładą Żydów. Autor m.in. *Karski (historia życia Jana Karskiego w oparciu o kontekst Państwa Podziemnego w latach 1939–1945)*, *U genezy Jedwabnego. Żydzi na kresach Północno-Wschodnich II Rzeczypospolitej – wrzesień 1939–lipiec 1941*

dr Alicja Bartuś / politolożka i dziennikarka / zajmuje się porównywaniem mechanizmów zbrodni ludobójstwa i edukacją na rzecz praw człowieka. Kieruje Zakładem Politologii i Bezpieczeństwa Narodowego WSB w Chorzowie. Związana jest z Fundacją MDSM. Członkini Komitetu Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Krakowie oraz Komitetu Ogrodu Sprawiedliwych w Warszawie

dr Bartosz Kwieciński / historyk sztuki / adiunkt w CBH UJ. Autor artykułów dotyczących kształtowania i deformacji pamięci Zagłady w przedstawieniach filmowych, ze szczególnym uwzględnieniem polskiej narracji historycznej. Wydał *Obrazy i klisze. Między biegunami pamięci Zagłady*. Członek zespołu badań nad Zagładą Żydów ŻIH oraz European Association for Holocaust Studies

Moderacja: **Monika Bartosz** / polonistka / rzeczniczka prasowa PWSZ im. Rtm. W. Pileckiego w Oświęcimiu

PANEL DYSKUSYJNY / GDYBY ŚWIAT BYŁ KOBIETĄ...

Janina Maria Ochojska-Okońska / astronomka, działaczka humanitarna / założycielka Polskiej Akcji Humanitarnej. Od końca lat 70. związana z opozycją demokratyczną. W 1984 r. wyjechała do Francji na operację. Tam zetknęła się z ideą pomocy humanitarnej. Jako wolontariuszka działała dla fundacji EquiLibre. W 1989 r. współtworzyła polski oddział Fundacji EquiLibre. W 1992 r. zorganizowała konwój polskiej pomocy dla byłej Jugosławii. W 1994 r. założyła PAH.

Draginja Nadaždin / antropolożka, etnolożka kultury / dyrektorka Amnesty International Polska; absolwentka Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Szkoły Praw Człowieka HFPC

Bożena Szubińska / komandor / Przewodnicząca Rady ds. Kobiet w Siłach Zbrojnych RP - Pełnomocnik MON ds. wojskowej służby kobiet. Pełni służbę wojskową od 1989 r. Delegatka żołnierzy kobiet w Komitecie NATO ds. Równości Płci. Interesuje się współpracą w zakresie obronności oraz równego traktowania. Zabiega o wzrost znaczenia służby kobiet w sektorze bezpieczeństwa.

Moderacja: **Leszek Szuster** / pedagog / dyrektor MDSM